

וויכוח בחלונות הגבוהים

מאחורי הוויכוח בין משה לאלוקים מי אשם בחטא העגל, מסתתרת שאלה אחרת, סביב היחס לעושר ורווחה גשמית [1] האם היא סותרת את הרוחניות ומסיטה מדרך הישר, או לא.

הידעתם כי מתוך 400 האנשים העשירים ביותר בעולם, 25% מתוכם יהודים. פרט מעניין נוסף: 35% מהתורמים הגדולים בארצות-הברית הם יהודים.

בפרשת השבוע אנו קוראים על חטא העגל. משה רבינו היה בהר סיני והקב"ה מספר לו את החדשות מה קורה למטה במחנה. המילים הראשונות שהקב"ה אמר למשה היו: "לך רד כי שחת עמך אשר העלת מארץ מצרים", אומר רש"י: "שחת עמך [2] ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם, ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו" (שמות לב, ז).

הקב"ה מאשים את משה בכל הסיפור של חטא העגל. אתה משה גרמת לכך בזה שקיבלת את הערב רב שעשו את העגל, וכמו שרש"י אומר כבר לפני"ז בפסוק ד' על המילים "עגל מסכה" [3] "כיון שהשליכו לאור בכור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשוהו בכשפים".

המדרש מוסיף שאלה היו שני המכשפים הגדולים של מצרים שבשעתו כשמשה עשה ניסים לפני פרעה, כגון כשהפך את המטה לנחש, הם היו חרטומי מצרים שעשו את אותו הדבר, וכעת הם היו אלה שבכוח הכישוף שלהם עשו את העגל.

מי הם באמת הערב רב? כשעם ישראל יצאו ממצרים, ראו מצרים רבים שמשתלם להשתייך לעם ישראל, כמו בכל קהילה וקבוצה של אנשים יש את האנשים הללו שקופצים על העגלה ברגע האחרון כשמתחוויר להם שמשתלם לעשות זאת.

הם [?] הערב רב [?] לא היו גרים אמתיים שהתחברו לתורה ולמצוות בגלל שזה מצא חן בעיניהם, הם לא באמת רצו להדבק בשכינה, הם היו פשוט נצלנים שקפצו על העגלה (ואולי זהו הטעם שהם נקראים בשם "ערב רב" ולא גרים).

משה רבינו שדן כל אדם לכף זכות אמר אדרבה שידבקו גם הם בשכינה, אבל "האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב", הקב"ה ראה שהם לא התכוונו באמת ושהמניעים שלהם אינם טהורים ולא ראה זאת בעין יפה שמשה קיבל אותם בזרועות פתוחות לתוך העם היהודי.

[מאותה סיבה ה' התייחס אליהם אחרת. הזהר בפ' כי תשא אומר שהערב רב לא היו בתוך הענן אלא רק עם ישראל. ומאותה סיבה הם גם לא קיבלו כל בוקר את מנת המן, אלא הסתפקו במה שנותר אחרי שכל עם ישראל אכל]

כעת, כאשר משה לא היה באזור, הם ניצלו את הרגע כדי להתמרד נגד הקב"ה. כל עוד משה רבינו היה במחנה הם לא העזו פנים כנגדו כי הוא זה שעשה להם את הטובה הזאת וקיבלם לתוך העם היהודי, אולם עתה, הם התחילו לעשות בעיות ולהעז פנים, ולכן הקב"ה האשים את משה בכל הסיפור של חטא העגל.

כסף טוב ליהודים?

אולם כשממשיכים לקרוא בפרשה, אנו קוראים בפרק ל"ב פסוק ל"א: "וישב משה אל ה' ויאמר אנה חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב", בא רש"י ומפרש: "אתה הוא שגרמת להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו, משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצווארו ומעמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן ולא יחטא".

משה טוען כלפי הקב"ה, בזה שהשפעת להם זהב גרמת להם שיעשו עגל, ואילו לא היה להם הזהב הם לא היו יכולים ליצור דבר כזה. כמו שהורה

ייתן לילד שלו גישה לאינטרנט ולאחר מכן יתפלא שבנו אכן משוטט בכל המקומות הלא רצויים, וכי מה יעשה הבן ולא יחטא? עד"ז כאן, נתת להם זהב וגשמיות וזה מה שקרה?

אנחנו רואים פה למעשה ויכוח בין הקב"ה למשה מה גרם לחטא העגל; הקב"ה אומר שדבר זה אירע בגלל קבלת הערב רב, ואילו משה אומר שזה קרה בגלל שהושפיע לישראל יותר מדי גשמיות?

הוויכוח הזה לא התחיל בפרשתנו, כבר בפרשת בא לפני היציאה ממצרים כתוב "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", אומר רש"י: "דבר נא אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך". ממתי פונה הקב"ה למשה בלשון נא, מה פתאום לשון בקשה כאן?!

אלא התשובה היא שהיה כאן ויכוח בין משה רבינו לבין הקב"ה; משה טען שריבוי הגשמיות יוריד אותם מהדרך, גשמיות היא סתירה לרוחניות. משה טען שקשה להיות איש רוחני כשיש לך את כל הגשמיות שבעולם, ולכן מוטב להשפיע להם פחות גשמיות וקצת יותר רוחניות, ומסיבה זו הקב"ה היה צריך לבקש ממנו "דבר נא" בבקשה ממך הזהירם על כך, כי משה מצד עצמו לא רצה בכך.

ובאמת משה רבינו בעצמו כשיצא ממצרים לא לקח אתו זהב. הדבר היחידי שהוא לקח עמו היה עצמות יוסף. כל העם אכן קיים בהידור את המצווה של "וניצלתם את מצרים", אבל לא כתוב בשום מקום שמשה הצטרף אליהם ולקח גשמיות.

וויכוח עקרוני

הוויכוח הזה, מה יותר טוב ליהודים, האם מוטב שיהיה להם פחות גשמיות ואז הם יהיו יותר דתיים ורוחניים או שמא ראוי שיהיה להם יותר גשמיות אולם אז יש סיכוי גדול יותר שהם ידרדרו ברוחניות? זהו ויכוח שקיים ביהדות כבר אלפי שנים.

מסופר שבזמן מלחמת נפוליאון ורוסיה היה ויכוח בין גדולי ישראל מה יהיה טוב יותר ליהודים, האם כדאי שנפוליאון ינצח ואז עם ישראל ייחנה משוויון זכויות וחרות גשמית או שמוטב שהצאר אלכסנדר ינצח במלחמה.

רבינו הזקן טען שאם נפוליאון ינצח במלחמה החרות הגשמית תגרום להתבוללות איומה וירידה רוחנית, אולם אם הצאר ינצח היהודים אכן יישארו עניים ונרדפים ויסבלו מגזירות תחום המושב וכדומה, אבל זה יבטיח את המשך קיום העם היהודי, עד כדי כך שאדמו"ר הזקן שלח חסיד שלו שירגל לטובת רוסיה בצבא הצרפתי ולגרום לניצחון רוסיה!

"כאשר הגיע ר"ה תקע"ג, בעיצומה של המלחמה, ידעו כולם שאז תיפול הכרעת הדבר לכאן או לכאן, מכיון שזהו הזמן ש"על המדינות בו יאמר וכו'" ובר"ה גופא ע"י העבודה דתקיעת שופר, ולכן השתדלו כל האדמו"רים מב' הצדדים לפעול למעלה בהתאם לדעתם, ובפרט בעת תקיעת שופר שיקבע למעלה בהתאם לדעתו של בעל התוקע.

"מספרים שאחד מגדולי האדמו"רים הזדרז להתחיל את התפילה דראש השנה בשעה מוקדמת יותר כדי להגיע לתקיעת שופר בשעה מוקדמת ביותר ובמהירות האפשרית ואז יוכל לפעול למעלה בהתאם לרצונו ולאחרי כל מאמציו בהגיעו לתקיעת שופר נענה ואמר "איי, דער ליטוואק האט שוין אויס געכאפט" [?] הליטאי (כך היה כינויו של אדה"ז אצל תלמידי הרב המגיד) הקדימני כבר!

"מה עשה אדמו"ר הזקן? שינה את הסדר הרגיל ובמקום לתקוע בשופר לאחר תפילת שחרית, הקדים לתקוע בשופר לפני התפלה", ואכן הרוסים ניצחו במלחמה" (תו"מ תשד"מ ח"א עמ' 307).

זה היה בזמן אדמו"ר הזקן, אבל בימינו שאנו עומדים לפני ביאת המשיח, הדור שלנו הוא גלגול של דור המדבר. הרבי אומר שבדורנו צריכים שתהיה עשירות גדולה, ומוסיף הרבי ואומר שכתוב שעניות ועשירות שניהם הם ניסיונות גדולים, אבל "אם צריך להיות ענין של ניסיון מוטב שיהיה ניסיון של עשירות מאשר ניסיון של עניות".

אולי בשטעטעל לא היו צריכים כסף כדי לעבוד את ה', אבל כדי להביא את המשיח צריך הרבה כסף?

(ראה שיחת כ"ק אדמו"ר עם האדמו"ר מקופישניץ בנושא, תורת מנחם חכ"ג עמ' 205).